

YHTEINEN ETU

Risto Eräsaari: *VTT, professori (emeritus), Helsingin yliopisto*

risto.erasaari@helsinki.fi

Janus vol. 26 (2) 2018, 172–174

Kysymys on tästä: kenen tai min-kä puoleen kääntymällä tehdä tämän vuosisadan sekaviin ja näkyviä korjauslupauksia vailla oleviin kokemuksiin tukeutuen selkoa maaperästä, jota meillä on jalkojemme alla; siitä yhteiskunnasta, yhteisestä ja julkisesta, jossa me elämme ja jonka ei tulisi vain *järjestyä* käyttöömmme vaan joka vastuullisuutta ja erottelukykyä osoittaen to-della *toimii*?

Skottivalistuksessa ajateltiin, että ihmis-sydämen katkeruuden taakka on siinä määrin keventynyt ja liiallisen itserak-kauden impulssit niin paljon ohentuneet, että *omantunnon* sisäinen ääni ja *omatunto* käyttäytymisen valtiaana sopivat yhteistä elämää valmistavan myötätunnon (*sympatian*) takaamisen järkeväksi periaatteiksi. Industrialismin räikeiltä ristiriidoilta ja liberalismiin pala-halta egoismilta ihmiselämää pelastanut sosiaalipolitiikka taas omaksui *sielun tottelevaisuuden* yleistä etua valvovan valtion sydänvereksi. Vapaaehtoinen alistuminen kokonaisuudelle ehti loista-diktatuureissa siihen asti kun yksityisen ja yleisen nykyaikaista vuoropuhelua ei enää torjuttu. Tosin aluksi se tapahtui valistusajattelusta heijastuvana luonnolliseen tasa-arvoisuuteen nojautuvana oman ja julkisen edun *sovituksen*, joka oli helppo hyväksyä ja josta paras esimerkki on koulutus. Yksityisen ja yleisen rinnakkaisen ja toisistaan

riippumattoman muotoutumisen korvautumista yksityisen ja yleisen perät-täisellä ja tietyn järjestyksen mukaisella *vuorovedolla* tapahtuvalla kehityksellä saadaan kiittää sosiologiaa. Silloin mo-lemmat suunnat ja tekijät vaativat ja tarvitsevat toisiaan tukena, kiistakump-panina, turvana, vastavoimana ja kai-kupohjana. Paljon on kuitenkin vielä tapahduttava ennen kuin osapuolten yhteistyö on käytännössäkin historian kulkuun nivoutuvaa sitoutuneiden ja järjestelmällisten tekojen ja tapahtumi-en kanssakäyntiä.

Miten *res publica* – tärkeiden asioiden varmistaminen kaikille ihmisille – on sitten onnistunut? Kuten tunnettua, so-pimuksilla, kompromisseilla ja kiistoil-la, joissa julkista puolustetaan sillä, että se on julkista, yksityistä yksityisyyden suojalla ja oikeuksia koskemattomuudella. Nämä eivät kuitenkaan ole pys-tyneet estämään selektiivisyyden, pro-filoinnin, tarpeiden todistettavuuden, motiivien epäiltävyyden ja omavastuun laajentumisen esiinmarssia – jossa raha toimii porkkanana ja riski keppinä – edes koulutuksen alueella. ”Economics are the method: the object is to change the soul”, julisti Margaret Thatcher 1981, eikä kyse ollut vain pelimerkeistä ja niin sanotuista johdannaisista vaan myös epistemologisesta vilpittömyy-destä.

Yhteisyyden kannattelijana ja yhteiskuntakelvottomuuden ymmärtäjänä maailmanmaineen saanutta *universalismia* ei ole kohotettu vain yhteisyyden superpositioksi vaan se on myös muodostunut siksi asioiden yleiseksi tajuksi, jonka nojalla voittamattomat ongelmat jalostetaan voitettaviksi vaikeuksiksi ja abstraktit hoito- ja palvelureformit kirkastetuksi käytännöksi. Mutta onko keksitty keinot kuinka se toimii myös vastuuttoman ja erottelukyvyyttämän käsissä? Jotta yhteiskunnan jäsenet olisivat tasavertaisia, heillä kaikilla on oltava – kuten Antti Kauppinen sanoo – ”reiluhko mahdollisuus” päästä etuoikeutettuihin asemiin. Koska ne tosiaan parhaimmillaankin ovat vain ”reiluhkoja”, yhteiskunnallisten asemien välisiä eroja ei ole vara päästää kovin suuriksi.

Kuten tunnettua, tulonsiirtojen ja palvelusten kaikille saman jakotavan ja kaikkien yhteisen kokonaisuuden puolustaminen ei onnistu ilman yleisen edun nimissä toimivan ja voimavaroja hallinnoivan valtion apua. Se ei saa kuitenkaan kovettua nyrkiksi eikä hempeytyä enkeliksi, vaan tietoisuuden, havaitsemisen ja tunteiden eettiset ja poliittiset vaikutukset aavistellen sen tulisi pystyä toimimaan henkilökohtaiseksi tarkoitettun palvelun asianajajana. Tämä on avun, suojan, turvan, kulttuurin, uskonnon, ihmisoikeuksien kohdalla vaikea asia. Kohdataan väistämättä singulaarisesti hahmotettavan moneuden (multiversumin) ja pluraalisesti hahmotettun moneuden (pluriversumi) välinen jännite. Konsumistisesti suuntautuneessa politiikassa sitä ei edes huomata. Usein ymmärryksen ylittävät erilaisuudet lakaistaan maton alle. Yksi-

öllinen vastuu kutistuu mielen mentaaliseksi irtonaisuudeksi.

Kielenkäyttöä ja käsitteellistä ilmapiiriä hallitseva yhteisyyden *ideaalinen* järjestys viittaa muuttumattomaan maailmaan, johon eivät kuulu epäjärjestykset. Mikäli outoa ja hämmentävää tapahtuu, se on merkki epätodellisuudesta, selittämättömästä tunnetilasta ja menetetyn maailman merkeiksi kääntyneistä affekteista. Ilkikurisesti sanotaan, että täydellisyyden tavoittelu johtaa itsensä tuhoamiseen. Maailman on kuitenkin oltava rakeinen ja rosainen, jotta siitä saadaan tietoa. Yhteisyyden *ideoiden järjestys* ei voi olla todellisuuksien todellisuus, vaan siihen kuuluu yhteensopimattomuuksia, se sallii epäjärjestykset ja tekee mahdolliseksi monikollisten todellisuuksien tarkastelun, jolloin merkit eivät ole signaaleja, vaan niistä on tullut pelkkiä muutoksesta kertovia indeksejä.

Ideaalijärjestys nojautuu päämäärärationaaliseen inhimillisyyteen, empatiaan, keskinäisyyteen ja yhteisymmärrykseen, mutta sosiaalisen elämän tasolla politiikassa, valtiossa ja taloudessa on oltava toistuva vaikutin, jonka kautta hahmottuu se sisäinen ja ulkoinen ”me”, jossa asiantila siirtyy subjektille itselleen. Tässä punnitaan, mitä olot ja asiat saavat *meissä* aikaan, aavistellaan meidän epämääräistä tietoisuuttamme ja tahtotilaamme sekä kiinnitetään vaikutukset epäselvän muutoksen hämmentäviin motiiveihin ja käyttäytymiseen eli huokoistuvaan yhteiskuntaan. Universaali kaventuu kansalliseksi kokonaisuudeksi eikä elämän elettävyyttä tarvitse selittää sen pitemmälle.

Yhteisyys ei putoa kypsänä hedelmänä syliin kokoamalla asiat ja ilmiöt yhteis-

seksi todellisuussymmärykiseksi, vaan sallimalla yhteistä tilaa koskevan *kysymyksen esittäminen*: mikä on enää/vielä yhteistä todellisuutta? Kysymyksen esittäminen todellisuudesta antaa mahdollisuuden kääntää katse eri suuntiin, hahmotella asioiden ja ilmiöiden erilaisia аспектеja sekä substanssi- ja funktio-käsitteiden vaihtelua, jopa löytää uusia tiiviiseen kohtaamiseen perustuvia sitovia velvollisuuksia häilyvyyden ja yhteentörmäysten kauhukuvien toistelun sijasta.

Yhteensulautettu yhteisyyshorisontti on suuremman kiinnostuksen kohteena kuin yhteisyyden torjunta tai spekulatiiviset yritykset olla pelkäämättä jokapäiväisarkeen ilmaantuvia yhtenäisyyslogiikan sääntöjä ja malleja rikkovia konstellaatioita ja ryhmittymiä. Tähän on puheenvuoro päätettävä. Kuinka

omituiselta ja mahdottomalta tuntuisikaan se, että nyt pitäisi ylevöitettyihin periaatteisiin turvautumatta julistaa perinteiset näkemykset kumoava uusi yhteisen edun *vetoamus* (manifesti). Pitkemminkin joudutaan kysymään mistä puhutaan kun puhutaan materiaalisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti hajautuneista prosesseista muodostetusta *hajautetusta* yhteisestä edusta, paloittelemalla ja aukirepimällä koottavista (collective cut-ups) yhteisistä asioista ja/tai yhdistelemällä ja keksimällä haltuun saatavista (collectable mash-ups) yhteisyytiloista. Omakohtaisesti kaiken kokenut kollega Edinburghista kertoi kesällä, että se on mahdollista: Skotlannissa julkisen terveydenhuollon jatkuvuuden takaavien upousien yksityisten sairaaloiden toiminta on taitavasti turvattu lakimiesten laatimien *Public Private Partnership* -sopimusten avulla vuosikymmeniksi.